

Miorița și alte balade populare

Prefață și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Literatura necontaminată</i> (Prefață de Lucian Pricop)	7
<i>Referințe critice</i>	12

MIORIȚA ȘI ALTE BALADE POPULARE

Miorița	27
Oaia năzdrăvană	31
Ciobănașul	38
Soarele și luna	39
Iovan Iorgovan	54
Cântecul lui Iorgovan	64
Monastirea Argeșului	66
Meșterul Manole	77
Constantin Brâncoveanu	104
Arcoș-pașa și gerul	113
Chiva	118
Ilincuța Șandruului	122
Kira	127
Ana Ardeleana	140
Rada	142
Gruia a lui Novac	145
Șerb-Sărac	150
Corbea	156
Toma Alimoș	184
Cântecul Jianului	193
Gheorghelaș	199
Ion ăl Mare	216
Mizil Crai	226
Stoinicel viteazul	235
Răducanu	238

LITERATURA NECONTAMINATĂ

Folclorul revine în permanență în lumea noastră desacralizată, pentru că în arta populară există într-o formă pură valori estetice care pot prilejui o continuă meditație. Sugestiile acestei arte conțin, în formă de maximă concentrare, esențele vieții spirituale. „Armele“ făuritorilor de valori spirituale sunt: cuvântul, sunetul, piatra, lemnul și culorile. Sunetul și cuvântul au dat naștere uneia dintre expresiile majore ale sufletului românesc: balada populară.

Vorbind despre spațiul mioritic, „înalt și indefinit ondulat“, Lucian Blaga spunea: „Cântecul, ca artă care tălmăcește cel mai bine adâncurile subconștientului, revelează și ceea ce numim *orizont spațial al inconștientului* [...] Cu acest orizont spațial se simte solidar ancestralul suflet românesc, în ultimele sale adâncimi“. (Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, Editura pentru literatură universală, 1969, p. 125)

Cu toate acestea, cântecul bătrânesc nu mai are audiența de odinioară și nici nu mai este cunoscut ca altă dată; dar aceasta nu din cauza perimării genului de artă, ci din cauze de natură socio-economică. În vremuri mai vechi, execuția unui cântec epic reprezenta un eveniment artistic esențial; era, de fapt, singurul eveniment artistic din viața satului. Cântecul epic era cea mai înaltă și complexă formă de artă populară. Era cultivat cu grijă și cu preocupări speciale, în ocazii solemne, sărbătorești. Astăzi poporul creează în alte direcții, cu alte scopuri și cu alte rezultate. De aceea considerăm că acest fond de creații,

care reprezintă un adevărat tezaur, trebuie să fie studiat și păstrat în sistemul de cunoaștere. Trebuie să facem demersurile necesare mai ales astăzi, cu atât mai mult cu cât aflându-ne, într-o nouă realitate culturală, ultimul țăran autentic a murit de mult și nu putem pierde sufletul acestui popor, ca să nu pierdem „veșnicia“ care s-a născut în același timp cu felul lui de a se spune.

Indiferent de evoluția unui popor, de progresul științific sau de transformarea socială, folclorul rămâne parte integrantă din spiritualitatea lui. Este o formă de artă eternă pentru că folclorul va rămâne un mod specific de oglindire a vieții, de exprimare a trăirilor, de modelare morală. Din tezaurul creațiilor folclorice moștenim cunoștințe legate de om, de lumea macro – și micro-cosmică, de lumea reală sau transcendentală.

Toate aceste credințe le găsim în creațiile populare pentru că ele sunt producțiile omului simplu, păstrător de legi și datini, primite de la înaintași imemoriali. Țăranul din vechime, neștiutor de carte, era nealterat, necontaminat de normele și principiile academice care, prin rigoare, pot îngreuna creativitatea în stadiul ei pur, ingenuu, așa cum se manifesta în opera folclorică, transmisă prin viu grai de la o generație la alta.

Un argument al demersului nostru de publicare a acestui volum este cel legat de convingerea că balada populară este deținătoarea unor fapte de limbă care trebuie valorificate în continuare pentru că literatura cultă își ia seva de aici. Mai mult decât atât, balada populară oferă posibilitatea de contemplare a unei creații literare (funcție estetică), de comemorare și de evocare a trecutului, fiind o istorie vie (funcție comemorativă) și propune modele eroice și morale (funcție moralizatoare, educativă).

Eposul popular este impresionant prin cantitatea și prin varietatea subiectelor și demonstrează importanța pe care au avut-o aceste cântece în viața spirituală a poporului român. Cântecele epic reprezintă modele de comportament în situații tipice, care influențează destinul omului, fie că sunt legate de momente din viața omului (naștere, nuntă, moarte), de ocupații (oierit, construcții), de revoltați împotriva nedreptăților etc. Rezultă că funcția cântecului epic este una social-educativă, realizându-se diferențiat în diversele

specii ale baladei, care, la rândul lor, reprezintă etape diferite în evoluția mentalităților și năzuințelor umane.

Limbajul poetic și limbajul popular reprezintă, din punctul de vedere al raportului cu limba națională, o trăsătură comună: se înscriu în „ansamblul de libertăți“ deschise de sistemul limbii. Ideea de bază care străbate toate studiile despre poezia populară este aceea că înțelegerea ca o operă deschisă, supusă continuu transformărilor și îmbunătățirilor, plasează reușita în arta colportorilor de a îmbina armonios limbajul și subiectul. Limbajul poetic folcloric își are rădăcinile ancorate în limba vorbită a colectivităților iar poezii anonimi devin mari artiști ai limbajului.

Spre deosebire de alte specii ale creației folclorice, în balade se observă folosirea preponderentă a limbajului figurativ. Imaginile poetice, care nu sunt altceva decât un rezultat al gândirii metaforice și expresie a limbajului uzual, intră în circuitul folcloric cu valențele limbajului popular. O contribuție majoră în studiul limbii populare a avut-o lingvistul Iorgu Iordan. În cercetarea lui limba română se bucură de o examinare minuțioasă, aderând la ideea conform căreia limba populară participă fundamental la dezvoltarea limbii române contemporane. Iorgu Iordan scoate în evidență trăsăturile limbajului popular analizând limba scriitorilor clasici considerați scriitori dialectali sau de influență populară. Autorul relevă caracterul popular al limbii lui Creangă sau Sadoveanu. În întreaga operă a lui Iorgu Iordan se observă preocuparea pentru dezvoltarea limbii române, pentru continua ei evoluție, considerând că materialul lexical popular, fie dialectal, fie argotic trebuie să îi atragă pe scriitori pentru că el este o sursă puțin exploatată și inepuizabilă de îmbogățire a vocabularului lor.

Pavel Ruxăndoiu afirmă că folclorul literar este integrat „sistemului general de valori culturale aparținând unei comunități etnice“. Autorul reia o problemă dezbătută atât de folcloriști cât și de istoricii literari și pune în discuție „valoarea autonomă a textului poetic în folclor“. Fără a nega integrarea textului literar în faptul folcloric general, Pavel Ruxăndoiu pledează

pentru „posibilitatea (și validitatea) izolării textului folcloric (literar) ca obiect de cercetare“, deoarece „cuvintele prin care este realizat sunt integrate în text nu numai cu valorile semantice ale uzului curent, ci și cu o încărcătură semantică și culturală exterioară textului“. Latura estetică a folclorului nu poate fi desprinsă de trăsăturile mentalității tradiționale. De aceea nu trebuie să ne limităm doar la o introducere în universul poeziei populare; este oportună deschiderea către antropologia culturală. (Pavel Ruxăndoiu, *Folclorul literar în contextul culturii populare românești*, București, Editura *Grai și suflet – Cultura Națională*, 2001, p. 166-167)

Într-o epocă dominată de gândirea mitologică sau de o mentalitate eroică, evenimentul autentic a putut fi gândit de la început la nivel mitic sau eroic. În epocile mai târzii, evenimentul putea fi gândit strict istoric, integrarea într-o viziune poetică realizându-se ulterior printr-un lung șir de variante.

Identitatea culturală a fiecărui popor este reflectată de miturile și legendele care l-au însoțit în evoluția sa. Având o factură folclorică și transmițându-se oral, miturile au fost culese și transformate în epopei, care reprezintă adevărate monumente ale vechilor culturi și fac parte din tezaurul culturii universale.

Unele dintre aceste „povești“, „narațiuni sacre“, purtătoare de semnificații mitice, au transgresat realitatea, au fost fixate în scris, au fost preluate și prelucrate, deschizând un capitol important al folclorului.

Deoarece creațiile folclorice sunt expresia vie a vieții colectivităților rurale, imaginile și simbolurile își au rădăcinile în însăși substanța acestora, adică în mitologie.

Folclorul este o emanație a sufletului întregului popor, actul creației fiind învăluit în mister. Ca și în literatura cultă, creația folclorică este individuală, dar diferă atitudinea creatorului și a colectivității din care face parte. Creația aparține grupului, posesor al unui limbaj artistic cristalizat în timp.

Lucian Blaga susține că limba română și-a creat un ritm interior în același timp cu constituirea ritmică a spațiului nostru. Dar literatura populară (față de cea cultă) limitează înnoirea prin

normele impuse de tradiție. Mai multe perechi de opoziții diferențiază literatura populară de cea cultă: oral / scris, anonim / autor cunoscut, colectiv / individual, tradițional / înnoitor, variante – ca opere finite / variante – ca etape în elaborarea operei. Două dintre aceste perechi, și anume colectiv / individual și tradițional / înnoitor, i-au condus pe cercetători la apropierea dintre folclor și limbă, pe de o parte și dintre literatura cultă și vorbire, pe de altă parte. Poezia populară și-a creat un sistem de semne care dă naștere unor modele ce trec de la o generație la alta, ajungând până la noi.

Depășind cu mult sfera pentru care au fost create, baladele populare își demonstrează statutul de tezaur stilistic al limbii române, tezaur care trebuie prezervat pentru valorile lui. Acest lucru l-a determinat pe Mihail Sadoveanu să spună, în discursul de recepție pentru primirea în Academia Română, că „de la aceste fermecate izvoare de apă vie cată să se adape toți cei care cântă și se simt ai acestui popor și ai acestui pământ“. (Mihail Sadoveanu, *Cântece bătrânești*. Cuvântare rostită la Academia Română, publicată în *Gândirea*, Anul III, No. 3-4, iunie 1923, p. 49.)

Lucian Pricop